

Поєми

НА ЗЕЛЕНИХ ГОРАХ

В моїй душі гримлять Перуни,
Мій мозок ріжуть блискавки...
О, де ви, де ви, злотні струни,
Шаблі козацької руки?..

Розвійте ніч, зметіть пороги,
Розбийте пута хоч на мить,
Бо гнівна пісня без дороги
Мені все серце спопелить...

.....
.....

Ні, тихо-тихо, струни, грайте
У сей страшний, проклятий час...

I частина

I

Країно див! Далека мріє,
Зелена казко серед гір,
Де вітром дух наш вільний віє,
На гори загнаний, як звір;

Де, ніжний, крила простягає
Вночі над тишею осель,
А вранці соколом лігає
Або голосить серед скель;

Де голод він пустив до хати,
Де дав він тіло розп'ясти,
Щоб тільки скарби заховати,
Щоб тільки душу зберегти.

.....
.....

II

На храм збираються гуцули;
Встають до ранньої зорі,
Виймають ремені, кресані,
Тобівки файні, киптарі.

Давно, давно гуцулки встали,
Шумлять-щебечуть говірки...
Як мак червоний,
в барвних строях,
І в огальонах, як зірки.

Як сарни, сходять полохливо,
Мов квіти, в доли з гір ідуть,
То зникнуть в травах на хвилину,
То знов під сонцем розцвітуть.

Іде, жартує з ними легінь,
В руці у його топірець
І фист на збоченій кресані, —
Співак, музика і стрілець.

По всій Гуцульщині зеленій
Гудуть чутки про юнака...
Ніхто не зможе в танцях, співах
Перемогти чарівника.

Хто вміє стільки коломиїок?
Хто так прикаже до ладу?
І хто так палко поцілує
В уста гуцулку молоду?

На крилах сизого туману
Летить з землі рожевий сон,
І сонце кинуло на гори
Вогняно-злотний огальон.

З кущів лісниці виглядають,
До себе легіня зовуть...
То руки з усміхом простягнуть,
То враз туманом попливуть.

Вже сонце високо на небі,
Вже в бубни Черемош гуде,
Цвіте Гуцульщина квітками,
На храм Гуцульщина іде!

Безводня, Ільця і Синиця,
Магорка, Вінча і Пушкар, —
Немов розсипали коралі,
Що в доли котяться з-під хмар.

III

Мовчить гуцул, мов уст не має,
І мовчки в гори йде, —
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

За його гори ладан курять
І камінь чайкою кричить...
Він тільки плаче, як одурять,
Він тільки терпить та мовчить...

Мовчить гуцул, мов уст не має,
І далі, вище в гори йде, —
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

IV

Хоч злидні взяв гуцул до хати,
Хоч жити став в гнізді орла;

Але над ним природа-мати
З любов'ю руки простягла.

Там стали гори, як титани,
На варті волі і краси,
Там, наче сизі океани,
Шумлять незаймані ліси.

Там струмись голубом туркоче,
Там дивна папороть цвіте,
Там ніжна Мавка в срібні ночі
Вінок на голову плете.

Там під смерекою густою
Чугайстер Мавку стереже, —
І враз знімається стрілою,
Біжить, речеться і рже!

Давно він зник уже в просторах,
Великим білим птахом зник,
А ще гримить, як грім по горах,
Його веселий хижий крик.

Там Водяник людей мороче
І гріє руки крижані,
Коли рибалки серед ночі
Запалять весело огні.

Там свистом Лісовик скликає
Ведмедів, рисів і вовків,
А сарн Лісовка напуває
З криниць смерекових лісів.

Вночі, як місяць впливає,
Мавки танцюють свій танок,
Їм вітер тихо трембітає
І в лад приплескує струмок.

Там люди, духи і каміння
Віки живуть життям одним, —
Одно проймає всіх проміння
І в'яже з лісом віковим.

V

Полонинський день світає,
Полонинський дивний день!
Вже трембіта трембітає,
Вже шумить поток пісень.

На Синиці, на Безводні,
На всіх горах рушив лід.
Полонинський хід сьогодні,
Полонинський дивний хід!

Ржання коней, рев маржини,
Псів схвильованих виття...
Дивний ранок Полонини,
Полонинського життя.

«Вію, гайда, гей!» — гукають,
В роги грають стадарі,
Козарі з кресів стріляють,
Дзвінко свищують вівчарі.

«Гей, зелена Полонино,
Чи збулася ти зими?
Вію, худобо! Гей, маржино,
На шовкові килими!»

Полонинський хід рушає.
Полонинський хід іде, —
Вся Гуцульщина співає,
Вся Гуцульщина гуде!..

...А вгорі, на сизих горах,
Ледве морок ночі зник,
Рано-рано встав на зорях
Ватаг — дивний чарівник.

Вже палає ватра в стаї
І лягає сизий дим,
Мов кружляють птахів зграї
Понад озером блідим.

«Прокидайтеся, гори високі,
І фортеці будуйте міцні,
Розставляйте сторожі стоокі,
Роздавайте рожки голосні.

Прокидайтеся, сизі орлиці,
І з грудей своїх викиньте нам
І заліза, і міді, і криці,
Щоб не бути без зброї рукам».

І всі духи на раду зібрались,
Злі і добрі зійшлися боги —
І уперше за вік привітались
Споконвічні страшні вороги.

VI

Лежав ведмідь і спав в улозі,
Не гнався Дідо ні за ким, —
Хто ж стелить хмари по дорозі
Конем, як вихором, палким?

Хто так нестримано по горах
Біжить на змиленім коні,
Зникає канею в просторах,
Літає з соколом врівні?

Які дарунки долів темних
В оседки гірські він несе?
Чом не засне в лісах таємних,
Свого коня не попасе?

Ой злітались тумани до світу,
Ой збиралися в хмару тяжку,
А вітри трембітали в трембіту
І скликали на раду гірку.

І на голос сумної трембіти,
На тривожний, розпачливий крик
Виглядала Лісовка крізь віти
І виходив з кущів Лісовик.

Наче велетень з білого снігу,
Прокидався Чугайстер зі сну,
Перекидував скелі з розбігу,
Перескакував прірву страшну.

І Лісун, що без тіні був зроду,
Тремтячи, озиравсь навкруги,
І Русалки ховались у воду,
І під ними тряслись береги.

А тумани по горах літали,
Наче зграї орлів молодих,
Голосили, тужили, ридали.
Припадали до гір кам'яних:

«Ой сестриці, ой братики милі,
Прокидайтесь, співайте пісні
На глибокій, високій могилі,
На великій гуцульській труні.

На дарабу! Разом з нами!
Поруч — з кермою в руках!

Погуляєш з плавачами
По бурхливих бурунах».

Одвернулася красуня,
Одвернулася ясна.
І друга уже до груня
Лине пісня голосна:

«З плавачами на дарабі,
По бурхливих бурунах,
Не трястись беззубій бабі
З кочергою у руках.

На дарабах в повідь линуть
Тільки легіні-орли,
Тільки сміливі не гинуть
Серед темряви і мли!»

II частина

VII

Ой ще гори у темряві спали,
Та не спали тумани на них —
Голосили, тужили, ридали,
Припадали до скель кам'яних.

І синіє Полонина,
І радіє «депутат»:
Збережеться вся маржина,
І великий буде дат!

VIII

З гуком пісні голосної,
На дарабі стоячи,

Аж до Вижниці самої
Ідуть хлопці-плавачі.

І на голос їх здалека
Озивається луна,
їм байдужа небезпека
І негода не страшна.

Через скоки, через скелі,
Як орли, вони летять...
Ідуть легіні веселі,
Громом в долах гуркотять!

Бачать дівчину на ґруні,
Квітку макову лісів.
І до гірської красуні
Обізвавсь плавацький спів:

«Молодих не жди до хати,
Не марній, сватів ждучи...
Бо хто вміє так кохати,
Як кохають плавачі?!

Спини коня, бо рвуться сили...
Впаде, і ти впадеш!.. Рідня
Повік не визнає від могили,
Чого ти гнав свого коня».

Аж він уже біля халупи.
Він тільки вигукнув: «Війна!» —
І впав з конем... Лежать два трупи,
І з ними тайна мовчазна.

.....
І підхопила крик луна...
І скрізь по горах покотилось:
«А-а! А-а.....»

ІХ

Стогне Черемош, лютує,
В шумі білому шумить,
Греблі, камені шматує,
І орлом кудись летить

Наче лицар незрівнянний
Впав в бою і довго спав,
І прокинувся, наче п'яний,
І кривавий бій згадав.

І підвівсь, і став на ноги,
І на поле очі звів...
Розстилаються дороги,
І пасеться кінь степів.

Рухом звіра молодого
Він на огиря злетів,
Свиснув соколом на його,
І — на лютих ворогів!

І понісся кінь. Літає,
І хропе, і дико рже,
Гостру шаблю обминає,
Від багнета береже.

Наче в піні, в шумі білім
Гнівний Черемош летить,
На коневі посивілім
Лицар зранений сидить.

Шлях кривавий в долах в'ється,
Рипи, скоки навкруги...
Кров гаряча з його ллється
На холодні береги.